

ὁ Δραγούμης, ἀλλ' ὅπως παρουσιάσῃ κάλλιον τοὺς χρόνους, καθ' οὓς ἔγραφε τὴν ἀθάνατον κωμωδίαν του. Τοιαύτη ἦτο ἡ μεγίστη παιδεία τοῦ Μαρτελάου καὶ τοιαύτην ὑπόληψιν εἶχεν, ὥστε οἱ Ζακύνθιοι, προκειμένου περὶ αὐθεντείας, ἔλεγον: «Τῶπε καὶ ὁ Μαρτελάος» — «Ρῶτα τὸν Μαρτελάον». Ὁ Γουζέλης εἰς τὴν «Κρίσιν τοῦ Πάριδος» ἀναφέρον τὸν Μαρτελάον τὸν καλεῖ σοφόν, (σελ. 344), ἀν' ἐγνώριζε δὲ τοῦτο ὁ Δραγούμης θὰ ἔβλεπεν ὅτι ὁ Γουζέλης ἐσέβετο τὸν διδάσκαλόν του καὶ δὲν τὸν ἀνέφερεν ἵνα τὸν σατυρίσῃ.

Βεβαίως καθ' ὃν χρόνον ἔγραφεν ὁ Δραγούμης δὲν ἦτο γνωστὸς ὁ Μαρτελάος μάλιστα τὸ παρὸν εἶναι τὸ τελειότερον βιογραφικὸν σημεῖωμα περιέχον ἐπίσης καὶ πολλὰ ἄγνωστα μέχρι τοῦδε.—Δὲν

κατηγοροῦμεν τὸν Δραγούμην διότι ἠγνόει τοῦ Μαρτελάου τὴν ἱκανότητα καὶ τὴν δρᾶσιν. Τὸν κατηγοροῦμεν μόνον διότι δὲν ἔπρεπε νὰ ἀναφέρῃ περιφρονητικῶς πρόσωπον χωρὶς νὰ ἔχη γνῶσιν αὐτοῦ. Τοῦτο λέγεται ἐπιτολαιότης. Τοῦτο δυστυχῶς συμβαίνει συχνὰ παρ' ἡμῖν, διότι τινὲς γράφουν καὶ κρίνουν χωρὶς προηγουμένως νὰ μελετήσουν καὶ νὰ ἐρευνήσουν τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα. Ἀφίνομεν δὲ κατὰ μέρος τοὺς ὀλίγους ἐκείνους φθονερούς, οἱ ὅποιοι γράφοντες καὶ κρίνοντες θέλουν νὰ ἱκανοποιήσωσι κατὰ πρῶτον τὴν μοχθηρὰν καρδίαν των. Περὶ τῶν τελευταίων τούτων ὁ κόσμος ἀδιαφορεῖ καὶ ἀναφωνεῖ:

Non ragionam di lor, ma guarda e passa.

ΣΠ. ΔΕ ΒΙΑΖΗΣ

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

ΙΩΑΝΝΟΥ ΠΟΛΕΜΗ: "ΤΟ ΠΑΛΗΟ ΒΙΟΛΙ" ΑΘΗΝΑΙ

Εἶναι καιρὸς τώρα ποῦ ἕνας ἀπὸ τοὺς πλέον ἀγαπητούς μου φίλους, μοῦ ἐξεφράζετο μὲ πολὺ πολὺν ἐνθουσιασμόν γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη. Οἱ κοιμοί, νταντελένιοι στίχοι τῶν «Ἀλαβάστρων» καὶ τῶν «Κεμηλίων» εἶχαν δεσμεύσει φαίνεται τὸν θαυμασμό του, τὸν ὁποῖον ἐξοιτεριζέμε μὲ θεριμὸν ἐνθουσιασμό, σὲ κάθε εὐκαιρία ποῦ τοῦ ἐδίδοτο. — Τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη τὴν ἐπρόσεξα ἀνεκαθεν· σπανίως, τὸ ὁμολογῶ, μοῦ ἐχάρισε τὴ συγκίνησιν τῆς Τέχνης, ποτὲ δὲν μοῦ ἐπροκάλεσε τὸν θαυμασμό, ἀλλ' ὅσες φορές ἔπασαν τὰ μάτια μου στὸ ἀπαλὸ βελούδο τῶν ποιημάτων του ἐσταμάτησα πάντοτε γιὰ λίγες στιγμὰς μὲ προσοχή. — Ὅσο συνειθισμένη καὶ ἂν εἶνε ἡ ἰδέα ποῦ μεταχειρίζεται, κατορθώνει ἐν τούτοις καὶ τῆς δίνει ἕνα, ἀδύνατον ἴσως, μὰ γλυκὸ χρωματισμόν, ἕνα τόνον μουσικόν, κ' ἕνα λεπτὸν ἀκόμη ἄρωμα σὲ μιὰ τέτοιαν ἀναλογίαν ποῦ μετριάξει, γιὰ νὰ μὴν πῶ ἐξουδετερώσει, κάπως τὴν ἀδυναμία τῆς ἰδέας. — Ἐνα παράδειγμα τῆς ἀναλογίας αὐτῆς χαρακτηριστικὸ μάλιστα καὶ τῆς τέχνης τοῦ Πολέμη εἶνε οἱ ἐξῆς στίχοι:

Ἐλαμ' ἡ δροσοῦλ' ἀνάλαφρη
στῆς ἀγῆς τὸν ἥλιο ἀγάντια
καὶ τὴν πλάσι μυριοστόλιζε
μὲ τρεμάμενα διαμάντια
κ' ὄλοι οἱ ἀνθοὶ σὰ νὰ τοὺς χάιδε
λὲς ἀθώρητο ἕνα χέρι
καμαρώναν κ' ἀργοσάλευαν
κ' ἐψιθύριζαν στ' ἀγέρι.

Μὲ τὴν ἴδια μουσικότητα ἐξακολουθεῖ καὶ ὁ ἴδιος

χρωματισμὸς καὶ τὸ αὐτὸ ἄρωμα ἀπλώνονται καὶ στίς ἐπόμενες στροφές.

Μιὰ τέτοια λοιπὸν κοιμήσῃ καὶ ἀβρὰ τέχνη ἂν δὲν ἔχη δικαιώματα καὶ ἀπαιτήσεις ἐπὶ τοῦ θαυμασμοῦ μας, πάντως ὅμως καὶ δικαιωματικῶς ἐλκύει τὴν συμπάθειά μας· καὶ μιὰ συμπάθεια εἰλικρινὴ καὶ ἀθόρυβη ἀντέτασσα πάντοτε στὸν ἀπόλυτον ἐνθουσιασμό τοῦ φίλου μου. Ἀλλά, θὰ εἶνε φαίνεται μοιραῖον νὰ παρεξηγηθῆται — καὶ μάλιστα στὴ φιλολογία — κάθε εἰλικρινῆς ἔκφρασις διανοήματος. — Ἡ ἥρημή μου συμπάθεια γιὰ τὴν ποίησιν τοῦ Πολέμη παρεξηγήθη, θὰ ἐξελέγηθη, ποῖος ξέρει, πρῶτα πρῶτα, ὡς ἀδιαφορία, ἔπειτα, ἴσως ὡς περιφρόνησις πρὸς τὸ ἔργο τοῦ ποιητοῦ, σιγὰ σιγὰ δὲ ἐπέδρασε τὸσον ἐπὶ τοῦ θαυμασμοῦ τοῦ φίλου μου, ὥστε νὰ ἔλθῃ μιὰν ἡμέραν αὐτὸς ὁ φανατικὸς θαυμαστὴς τῶν μαλακῶν στίχων τοῦ Πολέμη καὶ νὰ μοῦ εἰπῆ μὲ τὴν ξηρότερην ἔκφρασιν:

— Ἐχεις δίκαιον ὁ Πολέμη δὲν εἶναι ποιητής.

Ἀπέναντι μιᾶς τέτοιας ἀδικίας, τὴν ὁποῖαν μοῦ ἀπέδδαν τὸσον ἀπροσδόκητα καὶ τὸσον ἀτόμα, ἤμουν φυσικὰ ὑποχρεωμένος ν' ἀπολογηθῶ· εἶπα μερικὰς λέξεις· ἔπειτα ἐθυμήθηκα μερικὸς στίχους τοῦ ποιητοῦ καὶ χωρὶς νὰ θέλω ἐψιθύρισα:

Τὴ θυμᾶσαι τὴ λευκά μας; Παιγνιδιὰρα στὴν αὔρα
φιλικά μᾶς προστάτευεν ἀπ' τοῦ ἡλίου τὴ λαύρα
καὶ μὲ χάρι σαλεύοντας τὴν ψηλὴ κορυφὴ τῆς
ἐψιθύριζε πρόσχαρη τὴ χαρὰ τὴν κορυφὴ τῆς
κ' ἐσορποῦσε τὸ γέλιοι τῆς στοὺς φραγμοὺς καὶ
[στ' ἀμπέλια
γιατὶ τότε ἀποκρίνονταν στὰ δικά σου τὰ γέλια.

Χθές έπεράσα μόνος μου—τί δέν κάνουν τά χρόνια!...
Βασίλευει τριγύρω της έρημιά καταφρόνια
κι' ή θεορατή λούκα μας πού τόν πόνο μου ξέρει
μέ μιá θλίψη παράφρη ψιθυρίζει στ' άγέρι
και σκορατá τó παράπονο μέσ τού ήλιου τó κάμα
γιατί τώρα άποζώνεται στο δικό μου τó κλάμμα.

* *

Τώρα πού έχω έμπρός μου τó «Παλιό Βιολι»
αισθάνομαι βαθύτερα τήν άδικία πού έκαμεν ó φίλος
μου, και τής όποιας συνένοχον ήθελε νά κάμη και έμέ·
συγκεντρωμένους εις τόν κομπο τόμο χαριετίσω
προσφιλέεις γνωρίμους· μ' ευχαρίστησι λιχνίζομαι
στη μελωδία τών ήχων τού Παλιού Βιολιού πού :

Πειó γλυκειά πειó όμορφη και πειó δυνατή
ή φωνή του γίνεται, όσο αυτό παλιώνει.

Και βρισκω άκόμα μέσα στη συλλογήν αυτή—και
μέ μεγάλη μου ευχαρίστησι τó σημειώνω — μερικά
ποιήματα άνωτερα τής τέχνης τού Πολέμη· δηλ.
μερικά ποιήματα πού έχουν σέ μιá δυνατήν ένταση
όλας τás ιδιότητας τής Πολέμικης τεχνοτροπίας. Τó
“Στ' Άμπέλια” λόγου χάρι θα έδυσκολεύετο κανείς νά
τό άποδόση στον Πολέμη :

Θάλασσα καταπράσινη μέ φράγτες γι' άκρογιάλι
τ' άμπέλια κυματίζουνε στ' άγέρι τ' άλαφρό
και τά στρωτά των κύματα κρύβουν και δείχνουν πάλι
μαύρα σταφύλια γιά σκιές και κάτασπρα γι' άφρό.

Τήν ώρα τού μεσημεριού πού τά ξερά τά ξύλα
ραγίζει ó ήλιος άκαρδος και ψήνει ή άντηλιά,
νεράιδα ή Μέθη δλύγμνη ριχνεται μέσ' στα φύλλα
και κολυμπά προβάλλοντας πλημμυριστή άγκυλιά.

Στην ξαναμένην όφι της πού λαχταρά γιά χάδια
άνθίζουν γλυκομύριστες χιλίες τριανταφυλλίες,
και στα χιονάτα στήθη της σαν ρόδινα σημάδια
άκόμα φαίνοντ' άσβυστες τού Πόθου οι δακτυλίες.

Στά λιγομένα μάτια της πού άνωθορούν οι κόρες
γιά νά σηκώσουν άβρυλες τά βλέφαρα βαρειά,
οι έλιπίδες καθερτίζονται θολές και παχνοφόρες
και τρέμει στην άνάσα των τού κόρφου ή ζυγαριά.

Στά χείλη της ροδογελούν άχώριστες γιά πάντα
ή Ξενοισιά κι' ή Λημονιά, τού ύπνου οι άδερφές,
και μέ τ' άγνά κρινόδοντα πλέκοντας μιá γιολάντα
στολιζουν κάποιον τραγουδιού μισόπνικτες στροφές.
Κ' είνε γλυκά τά λόγια του κ' έτσι, Νεράιδα, τάτες·
— Μέσα στ' άμπέλια άκούραστη τήν ευτυχία τρυγώ
δόξες δαφροστεφάνωτες, πλούτη, όμορφιές, άγάτες,
ότι ποθείτε ή χάσατε θα σάς τó δώσω εγώ.

Κατά βάθος βέβαια και τó ποιήμ' αυτό έχει τά
στοιχεία και τόν γενικώτερο χρωματισμό πού χαρακτη-
ρίζει όλη τήν ποιήσι του Πολέμη, ή δύναμις όμως
πού κατώρθωσε νά δώση και στα χαρακτηριστικά
του στοιχεία και στο χρώμα τó ανεβάζουν σ' ένα
έπίπεδο εις τó όποιον διά πρώτην φοράν βλέπομεν
τόν Πολέμη. Ευτυχώς μέ τás αρετάς αυτάς δέν είνε μό-
νον τó ποιήμα πού άναφέραμε είνε κι' άλλα τέτοια άρ-
κετά· ώστε μπορούμε χωρίς κανένα δισταγμό νά πούμε
ότι πραγματικά ή φωνή τού «Παλιού Βιολιού» όσο
παλιώνει γίνεται, καθώς μäs τó λέει και ó ίδιος ó
ποιητής, πειó γλυκειά, πειó όμορφη και πειó δυνατή.

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: “ΟΙ ΚΑΪΜΟΙ ΤΗΣ ΛΙΜΝΟΘΑΛΑΣΣΑΣ” *

“Υστερ' άπ' τήν «Ασάλευτη Ζωή» κι' άπό τó «Δω-
δεκάλογο τού Γύφτου» τά τραγούδια τών «Καϊμών
της Λιμνοθάλασσας» :

τά σγομίλητα κι' άπλά

μäs ήρθαν σαν ένα ώραϊον εξάφρισμα.

— Εϊχαμεν άντικρύσει τήν Τέχνη τού Παλαμά, και
στούς «Ιάμβους και Άναπαίστους»—τά φεγγερώτατα,
αυτά—ποιά άλλη λέξις είνε καταλληλότερη γιά νά τά
χαρακτηρίση κανείς; — δημιουργήματα τής Νεοελλη-
νικής ποιήσεως, και στον «Τάφο», κι' άκόμα και σέ
μερικά ποιήματα τής «Ασάλευτης Ζωής» μέσα σέ
μιá τέτοιαν άφθονίαν, πλημμύραν πλέον, φωτός, τήν
όποιαν πολλές φορές και στην βαθύτερη άκόμη
συγκίνησι τών «Άλυσίδων» και τού «Άσκραίου» έδυ-
μηθήκαμε.—Και νά :

άπό τήν φεγγαρόβροση γλυκαναβρόσαν οι ύμνοι

Νά, οι Καϊμοί της Λιμνοθάλασσας :

οι άπλοι και σγομίλητοι

καθώς τούς ονομάζει ó ποιητής, έρχονται μέ τήν
τελειώς Έλληνική τους διαύγεια και ευθείαν πρós
τήν Έλληνική ψυχή. — Στο διάβασμά τους χωρίς
νά θέλω θυμηθήκα τó Δημοτικό κύκλο:—ή ίδια γραμ-
μική τέχνη και στούς «Καϊμούς της Λιμνοθάλασσας»
ή ίδια κρυσταλλίνη διαφάνεια, μέσα στην όποια λάμ-
πει, άπλη, άπλούστατη ή ιδέα σέ μιá θανασιώς συγ-
κρατημένην άπλότητα· ό ίδιος άκόμα—όχι στην έπι-
φάνειαν όμως—φωτεινός ρυθμός πού προσαρμονίζε-
ται τέλεια πρós τó θέμα, κι' άκόμα ή ίδια δροσερή
πνοή και ίδια λιτότης μέ ήρεμίαν διαπνέει τó κάθε τι :
τό ποιήμα—τό στίχο—τή γραμμή—τή λέξι.

Σταματώ εδώ.—Και όμως έπρεπε ν' άποδείξω τás
ιδιότητας πού άνέφερα και πολύ περισσότερο νά δι-
καιολογήσω τόν υπερβολικό μου θαυμασμό γιά τούς
«Καϊμούς της Λιμνοθάλασσας»—άλλά δέν είχα σκοπό
νά κάμω κριτική—άπλως μόνον ήθέλησα ν' άναφέρω
μ' ένα σύντομο σημείωμα, τήν νέαν συλλογήν τού
ποιητού μας, πού ήρθε σαν ένα γαλανόν χρώμα άττι-
κής διανγείας νά μäs χαρίση μιάν υπέρτερην αισθη-
τικήν άπόλαυσι.

ΣΤΕΦΗΣ ΑΛΕΞΑΝΤΡΙΝΟΣ

ΚΩΣΤΗ ΠΑΛΑΜΑ: ΣΑΤΥΡΙΚΑ ΓΥΜΝΑΣΜΑΤΑ

“Ο κ. Κωστής Παλαμάς έδημοσίευσε τώρα τελευταία
και δεύτερη σειρά Σατυρικών Γυμνασμάτων.— Βέ-
βαια, δέν είναι άπλά γυμνάσματα, παρά πραγματικά
ποιήματα σατυρικά, κερικτικά, ζωηρά, έκφραστικά,

(*) Οι «Καϊμοί της Λιμνοθάλασσας» καθώς και
τά «Σατυρικά Γυμνάσματα» τού κ. Κ. Παλαμά,
έδημοσιεύθησαν στο «Νουμά» της Αθήνας. Σ. Ν. Ζ.

όρημτικά στη συντομία τους και στην έλλειπτικότητα τόσο της φράσης όσο και της ιδέας. Με άσπαστο μαστιγώνουν κνούτο, που κάθε κτύπημά του και ματωμένη πληγή.

Γραμμένα σε tierces rimes, κλειοῦνε τέλειες εικόνες για τὸ μάτι, ἄρτια σύμβολα για τὸ νοῦ.— Φυσικά βάση τῆς σάτυρας εἶναι ἡ ἀντίθεση, ἀλλὰ μιὰ ἀντίθεση τεχνικιά, καλαισθητικιά, και πρὸ πάντων πλατύτερης ἔννοιας.

Νὰ ἕνα μικρὸ ἀριστοῦργημα.— Εἶνε μονάχα ὀλιγόγραμμα χρωματισμένο σχεδίασμα τυπικιάς ρωμηοκρατολιτικῆς γειτονιάς; ἢ, γενικότερα, συνθετικὸς πίνακας τῆς «Πόλης» τῆς «πρωτεύουσας» τῆς «Ρωμιοσύνης» ἢ, δυστυχῶς, οἱ ἀλύπητα γέλοιες γραμμὲς τοῦ ἀκόμα ἠθικῶς τουρκοκρατούμενου Ἑθνούς;

*Σκύλος κοκκαλογλύφτης φέρνει γύρα
κράκ! τὰκ! τῆς γειτονιάς τοὺς τεκεδέδες.
Ὁ ποσαπαίρητης μὲ τὸ θεσιθῆρα*

*γὰ τὴν πατριῆς κανγὰ στοὺς καφεκέδες.
Οἱ γάτοι λυγεροὶ στὰ κεραμίδια
ταιριαίζουν ἐρωτοπάθους γαρδέδες.*

*Φαγοπότι, ξαπλωταριῶ, τὰ ἴδια,
Τὰ θέατρα, τὶς ταβέρνες, τὰ πορνεία,
φάρμακους, μπάνκες, σπῆτια, ἀποκαΐδια,*

*τὰνταμώνει ἀτικώτατη ἀρμονία.
Και κοιμισμένη στὰ ὄνειρά της βλέπει
μονοῆ γλωσσοκοκόπανα Πολιτεία*

Τὸν Περικλῆ. Μὰ ὁ Χασεκῆς τῆς ποῖπει.

Και ἔθελα θυμᾶται κανεῖς τὶς καλικοῦρες τοῦ γάλλου Forain στὴ σειρά «Doux Pays». Τὸ μετρίδιμα, ποῦ προκαλοῦν οἱ παραμορφωμένους γραμμὲς τῆς γελοιογραφίας και οἱ φαινομενικά ἀστειοὶ διάλογοι, ξαφνίζετα, σταματᾶ, παγώνει και γλιγόρα μετατρέπεται σε μορφασμὸ λόνου: Τὸ σκληρὸ σύμβολο και ἡ ἀπώτερη ἔννοιά του, με τυρωμένο σίδερο χαράζουν τὴν ἀντίληψη.— Τὸ ἴδιο και με τὰ σατυρικά του κ. Κ. Παλαμά.

Νὰ και μιὰ ἀπογραφή συντομῆ τῆς σύγχρονης κοινωνίας, ὅπου ἡ τελευταία λέξη τοῦ τελευταίου στίχου, ἀμετάκλητα ἰσοπεδώνει, μ' ἕναν ἀνέλπιστο κτύπο, τὶς ὑπερφιάλες ἀπαιτήσεις, τὶς ἀποκρημάτικες στάσεις και πόδες τῶν ἐπισήμων και τῶν σπουδαίων και τῶν ἐπιλέκτων: τῶν ἀηδῶν ἀ ν θ ρ ο π ἰ σ κ ω ν.

*Ἰδεολόγοι και νιτερεολόγοι
κι ὄσους μεθᾶνε τῆς ζωῆς οἱ χάρες,
κ' ἐσεῖς με τοῦ ἀσκητῆ τὸ κομπολόγι,*

*κ' ἐσεῖς, τραγουδιστὲς με τὶς κιθάρες
κ' ἐσεῖς ποῦ τὴ ζωὴ κατὰρα κλαῖτε,
κ' ἐσεῖς με τῶν παθῶν τὶς λιγομάρες,*

*κ' ἐσεῖς ποῦ σὲ νερὰ γαλήνης πλέτε
τὸν «ὄλα ἀλλάζουν» οἱ διαλαητάδες,
κι ὄσοι στὸ γυρισμὸ τῶν ἰδίων καῖτε*

*λιβάνι, κι ὄσοι καταφρονητάδες
τῶν ὄχλων, κ' ἐσεῖς οἱ ἄθιοι κ' ὄσοι θρησκοί
κ' ἐσεῖς, τῶν προλετιῶρων οἱ λαμπάδες,*

κι ὄλοι, ὑπεράνθρωποι, ἄνθρωποι, ἀνθρωπισκοί!

Στὸν κ. Κωστή Παλαμά χρωσταῖμε βαθεῖα εὐγνωμοσύνη, ὄχι μόνο γιατί εἶναι τέλειος ποιητῆς

μαύρων θυμῶν και πορφυρῶν ἐρώτων,

ὄχι μόνο γιατί νέας ὕψους αἰσθητικῆ ἀπόλαυσης μᾶς ἔδωκε με τὰ σατυρικά του, ἀλλὰ ἰδίως γιατί μᾶς χαρίζει ἕνα «μέτρο» για τὴν ἐκτίμηση τῆς σατυρικῆς ποιήσεως, και ἔτσι μᾶς γλυτώνει ἀπὸ τὴν ὑποχρέωση νὰ θαυμάζουμε και νὰ καταπίνουμε περιχλετοφασουλᾶδες σὲ ἑβδομαδιαία ἔθνικα καταπότια.

Δ. Ζ.

Η ΕΚΑΤΟΝΤΑΕΤΗΡΙΣ ΤΟΥ TENNYSON

Ὁ Alfred Tennyson γεννήθηκε στὰς 6 Αὐγούστου τοῦ 1809 στὸ Μοναστήρι τοῦ Somersby.

Νέος ἀκόμα, πολὺ νέος, ἄρχισε νὰ γράφῃ στίχους· εἶχεν ὡς ποιητικὰ πρότυπα τὰ ἔργα τοῦ Thomson και τοῦ Byron· ἦταν θαυμαστῆς φανατικὸς τῆς τέχνης τῶν μεγάλων αὐτῶν ποιητῶν και γιαντὸ βλέπομε κάπου-κάπου στὸ ἔργο του τὴν ἐπίδρασή των.

Ἐσοῦδασε στὸ Cambridge ἀπ' ὅπου ἀποκόμισε τὶς πρῶτες του ἐπιτυχίες ὡς ποιητῆς σ' ἕνα διαγωνισμὸ. Κι' ἀπ' τὸν καιρὸν ἀκόμα ποῦταν ἐκεῖ, εἶχε σχηματίσει τριγύρω του μιὰ φάλαγγα ἀπὸ πιστοὺς φίλους, ποῦ ἐκτιμοῦσαν τὸν χαρακτῆρα και τὴ μοῦσά του, τοῦδιναν θάρρος και τὸν ὑπεράσπιζαν στὸν τύπο· με δυὸ λέξεις: τὸν βοηθοῦσαν στὸ θρίαμβό του. Χάρις σ' αὐτοὺς ἀπόχτησε φήμη μεγαλειότερη ἀπ' τὴν πραγματικὴ του ἀξία.

Στὰ 1830 ἔδωκε τὴν πρώτη του ποιητικὴ συλλογὴ τὴν ὁποῖαν ἀμειλικτα κατεδίκασεν ἡ κριτικὴ. Ἄπ' τὸ δεύτερό του ὅμως βιβλίῳ ἡ ἀξία του ἀναγνωρίσθη και σὲ λίγο τὸ ἕνα βιβλίῳ διαδέχονταν τὸ ἄλλο κ' οἱ ἐκδόσεις ἐγίνονταν ἀναριθμητες. Στὰ 1847 ἐδημοσίευσεν τὴν «Ποιγῆπισσα». ἕνα εἶδος σατύρας για τὰ δικαιοῦματα τῶν γυναικῶν τῶν ὁποίων ἀπόστολος εἶχε γείνει ὁ John Stuart Mill και τὸ 1850 μᾶς ἔδωκε τὸ «Maud».

Στὰ 1833 ἀπέθανεν ἕνας ἀπ' τοὺς πιστότερους του φίλους ὁ Arthur Hallam και τοῦ Tennyson ἡ λύπη ξεχείλισε στὸ μεγαλειότερο του ἔργο τὸ «In Memoriam» ποῦ δημοσιεῦθη ἀνώνυμα στὰ 1850. Τὸνομά του ἦταν περιττὸ νὰ γραφτῆ γιατί προδίδονταν μονάχο του ἀπ' τὸ πάθος και τὴν ἀπλότητα—χαρακτηριστικὰ τῆς τέχνης του—π' ἀπλώνονταν στὶς σελίδες τοῦ βιβλίου αὐτοῦ. Ὅλα τὰ ποιήματα ἀπλογραμμένα και τὸ καθένα χτυπᾶ και μιὰ ιδιαίτερη μελαγχολικὴ χορδή. Κάπου-κάπου ἀγνοφεγγει και μιὰ εὐτυχιμένη μέρα ἀπὸ κείνες ποῦ πέρασε με τὸν ἀλησμόνητο φίλο του.

Ἐπειτα εἶδαν τὸ φῶς τὰ «Εἰδύλλια τοῦ Βασιλῆᾶ» ποιήματα ἀπὸ τὸ 1859 ὡς τὰ 1885 και τὰ «Εἰδύλλια τοῦ Σπιτιοῦ» ποιήματα ἀπὸ τὸ 1859 ὡς τὰ 1864. Ἄπ' τὰ τελευταία τὸ πιὸ ἀξιοσημεῖο ποῦ ζοιμάτι εἶνε τὸ Enoch Arden.

Ἐκτὸς ἀπὸ ποιήματα ὁ Tennyson ἔγραψε καὶ γιὰ τὸ θέατρο ἀλλ' ἀπότυχε. Ἀπ' τὰ πέντε δράματα ποῦκανε, ἡ «Βασίλισσα Μαρία» καὶ τὸ «Harold» ἔχουν μιὰ κάποια ἀξία, ἀλλὰ καὶ αὐτὰ ἐπηρεασμένα ἀπ' τὴν σχολὴν τοῦ Shakespeare καὶ ὄχι πρωτότυπα.

Μετὰ τὸ θάνατο τοῦ Wordsworth στὰ 1850 ὁ Tennyson ἀνακηρύχθηκε Poeta Laureatus.

Στὰ 1890 δημοσίευσε μιὰ τελευταία συλλογὴ ἀπὸ νέα ποιήματα, ἀγάμεσα ὅτ' ὁποῖα ὑπάρχει ἓνα μικρὸ ποιηματάκι, τὸ πῶς τέλειω ἴσως ἀπ' ὅσα ἔχει γράφει, γεμῆτο ἀπ' τὸ μυστήριον τῆς νύχτας κοντὰ στὴ θάλασσα καὶ ἀπ' τὸ μεγαλύτερον ἀκόμα μυστήριον τοῦ ἀνεπίστροφου ταξειδιοῦ, γιὰ τὸ ὁποῖο ταξίδευσεν κ' αὐτὸς τὸ 1892. Κι ἀρχίζει:

*Sunset and evening star,
And one clear call for me
And may there be no moaning of the bar,
When I put out to sea.*

Τὸ ἔργο τοῦ Tennyson περιστρέφεται στὴν ἐποχὴ του καὶ μᾶς παρουσιάζει, τὴν ψυχολογικὴ κατάστασιν τῆς φυλῆς του στὸν ἔνδοξον αἰῶνα τῆς Βικτώριας καὶ γι' αὐτὸ τοῦλάχιστο θὰ ζήση.

Ὁ Tennyson εἶν' ἀμίμητος στὴν περιγραφή τῆς φύσης· ἀληθινὸς τεχνίτης στὸ μεταξέρισμα τῆς γλώσσας καὶ ἀρμονικώτατος στὸς στίχους του ποῦ ὑπομονητικὰ τοὺς ἐγτένιζε, τοὺς ἐστόλιζε καὶ τοὺς ἔκαμνε διανυγείς, καθαρούς, τελείους καὶ τόσο πολὺ καμμιὰ φορὰ τοὺς παραστόλιζε ὥστε φαινότανε ψεύτικοι καὶ ἀρρωστημένοι. Κ' ἡ ὑπερβολικὴ αὐτὴ προσπάθεια στὴ φόρμα καὶ στὸ style τοῦκοβαν τὰ φτερά τῆς φαντασίας τοῦπνιγε τὴν πρωτοτυπία καὶ γι' αὐτὸ φαίνεται περισσότερον ἀριστοτέλης παρὰ ποιητῆς.

Οἱ σύγχρονοι κ' οἱ κατοπινοὶ του ἤρθαν μὲ νέες ἰδέες, μὲ νέες δοξασίες, μὲ νέα ζωὴ καὶ καταγίνονταν σὲ προβλήματα κοινωνικὰ, ἠθικὰ καὶ ἄλλα ψηλά ζητήματα τῆς ἐποχῆς τῶν, ἐνῶ ὁ Tennyson τοῦναντίον ἀπόφευγε ὅλ' αὐτὰ καὶ κλεισμένος στὸν πύργο του τραγουδοῦσεν ἀρμονικὰ, τὴ φύσιν, τὴ ζωὴ καὶ τὸν θάνατο.

ΣΤ. Π.

DETLEV VON LILIENCRON

Λίγες μέρες εἶναι ποῦ πέθανε ἓνας ἀπὸ τοὺς μεγαλειότερους ποιητὰς τῆς Γερμανίας, ὁ Detlev von Liliencron καὶ μ' αὐτὸν ἐχάθη ὁ πῶς διάσημος σύγχρονος ποιητῆς τῆς χώρας τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Σχίλλερ. Ὅποιοσδήποτε καὶ ἂν εἶναι αἱ ἐπιφυλάξεις ποῦ μπορεῖ ἢ ποῦ πρέπει νὰ ἔχη κανεὶς γιὰ τὸ ἔργον του καὶ τὰ αἴτια ἐμπνεύσεως ποῦ τὸ ἐμπνυχῶνουν, ἢ ὑπεροχὴ τοῦ ποιητοῦ ποῦ ἐτελείωσε τὸ ἐπίγειο προσκίνημά του δὲν διαφιλονικεῖται περὶ ἀπὸ κανένα. Κατὰ τὴν κρίσιν τῶν ἀντιπάλων του τῶν πῶς ἀδιαλλάκτων ὁ Liliencron θεωρεῖται ὡς ὁ τιτοφορημένος ἀντιπρόσωπος τοῦ γερμανικοῦ λυρισμοῦ. Καὶ ἦταν, χωρὶς καμμιὰν ἀμφιβολία, ὁ λυρικὸς ποιητῆς ὁ πῶς ἐμπνευσμένος τῆς γενεᾶς του καὶ τῆς χώρας τοῦ. Τὸ ἔργον του εἶναι

πολὺ ὀλίγο γνωστὸ σὲ μᾶς καὶ αὐτὸ ἀκόμη τόνομα τοῦ διασήμου συγγραφέως δὲν ἀνεφέρθη παρὰ πολὺ σπανίως τὸν καιρὸ τῆς πολεμικῆς ποῦ ἔγινε ἀπὸ τὰς φιλολογίας τοῦ Βορρὰ καὶ ἀπὸ τὴν εἰσβολὴν τῆς εἰς τὰς λατινικὰς χώρας.

Μὲ τὸν Liliencron χάνεται ἓνας ἀπὸ τοὺς τελευταίους κληρονόμους τοῦ ἐξημμένου καὶ συνετοῦ λυρισμοῦ τῶν μεγάλων γερμανῶν παλαιῶν τραγοῦδων· ἀλλ' ἡ μεγαλοφυΐα του ἦταν πάρα πολὺ περιωρισμένη καὶ βαθεῖς οἱ πηγές ἀπὸ τὶς ὁποῖες ἀντλοῦσε. Τὰ μοτίβα τῆς ἐμπνεύσεως του μᾶς ἐφάνηκαν πάντοτε τόσο θολὰ ὅσο καὶ ἀνθυγιεινὰ καὶ ὀλίγο συμπαθητικὰ ὡς πρὸς τὸ ὕψος καὶ τὴν γαλήνην τοῦ ποιητικοῦ ἐνθουσιασμοῦ ἀξίου τοῦ ὀνόματος τούτου. Ποιεῖ εἶναι τώρα αἱ ἀπόλυτες ἰδιότητες ποῦ χαρακτηρίζουν τὸ ταλέντο τοῦ Liliencron ὡς ποιητοῦ; Διότι οἱ μεταγενέστεροι ὁπῶς καὶ οἱ σύγχρονοί του δὲν θέλουν νὰ ἰδοῦν εἰς αὐτὸν παρὰ τὸν λυρικὸν ποιητὴν, καὶ δικαίως· ἂν κ' ἐπεδίωξε πάντοτε τὰς εὐρύτερας φιλοδοξίας κ' ἠθέλησε νὰ δώσῃ στὴ σημερινὴ Γερμανία μιὰν ἐθνικὴν ἐποποιίαν, ἐν τούτοις ἢ ἐπιχειρήσει δὲν ἔφερε εὐχάριστα ἀποτελέσματα. Ὁ Liliencron ἦταν ἀποκλειστικῶς καὶ μόνον λυρικὸς ποιητῆς.

Ἡ λάμψις τῶν εἰκόνων, τὸ χάρισμα τοῦ ρυθμοῦ, ἢ τόσο πολὺτιμη καὶ τόσο σπανία εὐκολία νὰ εὐρίσκη σήμβολα μᾶς καθαρότητος καὶ ὠραϊότητος θαυμασίας καὶ ὅπου μερικαὶ αἰώνιες ἰδέες ἐκφράζονται ὑπὸ τὸν ἐλαφρὸν πέπλον τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν ἀλληγοριῶν, οἱ κυριώτερες· ἀρετὴς ποῦ διακρίνουν, σ' ὅλας τὰς χώρας καὶ σ' ὅλας τὰς ἐποχάς, τοῦ γεννημένου· ποιητῆς, λάμπουν ἐπίσης μὲ μιὰ ζωηρὴ λάμψιν, στὸ ἄνισο ἔργο τοῦ Liliencron, ἔργο δυνατό, λιγνὰ ἀνησυχαστικὸ ἐπίσης—πρέπει νὰ τ' ὁμολογήσωμε—ἀλλὰ ἔργο ποῦ ἐξασφαλίζει μιὰ ἀδιαφιλονεικητὴ λυρικὴ μεγαλοφυΐαν.

Ἐνα ἰδιάζον, ποῦ παραδόξως ἀπαρέσκει στὴν προσωπικῇ μᾶς ἀντίληψιν, ἀλλάζει ἐν τούτοις τὸ ποιητικὸ ἔργο τοῦ Liliencron καὶ τοῦ ὀρίζει μιὰ ἰδιαίτην θέσιν μεταξὺ τῶν προϊόντων τῆς συγχρόνου σκέψεως· καὶ αὐτὸς ὁ ἀτομικὸς χαρακτὴρ τοῦ ταλέντου του εἶναι ταυτοχρόνως ἀπειρῶς χαρακτηριστικὸς τοῦ περιβάλλοντος καὶ τῆς ἐποχῆς ὅπου ἔζησε τὸ ὄνειρον τῆς γήϊνης ζωῆς.

Ὁ Liliencron ἦταν, ὡς τὴν ὥρα ποῦ πέθανε, ἓνας ἀπολογητῆς τῆς δυνάμεως, ἓνας ἀποκλειστικὸς θαυμαστής τῆς κυριαρχίας, τῆς ἀλαζονείας, τῆς καταστροφῆς καὶ τοῦ μίσους. Ἦταν πρὸ παντὸς ὁ ποιητῆς τοῦ αἰωνίου πολέμου ποῦ βασιλεύει στὸν κόσμον μᾶς, τὸν γεμῆτο ἀθλιότητες, ἀδικίες καὶ βάσανα, δὲν εἶδε τίποτε πέραν τῆς πάλης τῶν ὄντων καὶ τῶν στοιχείων, πέραν τῆς πογκοσμίου συρράξεως τῶν ἐχθρικών δυνάμεων καὶ τῶν αἰτιῶν αἱ ὁποῖα διαφιλονικοῦσι μεταξὺ τῶν τῶν μέγα κράτος τοῦ αἰωνίου Γίνεσθαι.

Μὲ μιὰ λέξιν ὁ Liliencron ὑπερήσπισε μὲ ἐπιτυχίαν στὴ γερμανικὴν ποίησιν τὰς ἰδέας τοῦ Νίτσε,

τοῦ μεγαλοπρεποῦς καὶ ἀπατηλοῦ ἀπολογητοῦ τῆς ἰσχυρᾶς βουλήσεως. Ἡ διδασκαλία τοῦ ὑπερανθρώπου ποῦ ἦταν τῆς μόδας σὲ μᾶς πρὸ ὀλίγων χρόνων καὶ ἡ ὁποία ἀρχίζει, εὐτυχῶς, νὰ φαίνεται παράδοξος χωρὶς ἀποτελεσμα καὶ κενὴ ἀπὸ φιλοσοφικῆς ἀπόψεως—ὅπως πάντοτε ἦταν ἕλλως τε—αὐτὴ ἡ ἀντικοινωνικὴ διδασκαλία τῆς ὁποίας ἡ μεγαλοφυΐα τοῦ Νίτσε δὲν κατορθώνει ν' ἀποκρύψει τὴν ἀνεπάρκειαν, δὲν εὔρε, ἕως τώρα, ὁπαδούς πρὸ ἐμπνευσμένους καὶ διασημότερους ἀπὸ τὸν Liliencron καὶ ἴσως αὐτὸ νὰ ἦταν μιὰ αἰτία τῆς δημοτικότητός του. Διὰ τῆς ἀρχικῆς αὐτῆς τάσεως τοῦ ἔργου του καὶ τῆς μεγαλοφυΐας του ἦταν τῆς ἐποχῆς του καὶ τῆς γενεάς του.

Ἦταν πρὸ παντός ἓνας μαχητής, ἓνα ὄν πολεμικόν, ποῦ ἀγαποῦσεν ὅλας τὰς σφοδρότητας, ὅλας τὰς ἐκδηλώσεις τῆς κτηνώδους ἰσχύος. Ἡ τραγικὴ καὶ προβλητικὴ μοῦσα τοῦ Liliencron δὲν βλέπει μέσα στὸ ἀχανές καὶ μεταβλητὸ θέαμα τῆς παγκοσμίου ζωῆς, ὅπου τόσα μεγάλα πνεύματα διέκριναν, παρ' ὅλας τὰς ἀθλιότητας, αἶτια ἐλπίδος καὶ ἀρχᾶς προόδου, δὲν βλέπει καὶ δὲν θαυμάζει παρὰ τὴν σφύραξιν τῶν στοιχείων καὶ τῶν ὄντων, τὴν αἰωνίαν τραγωδίαν τῶν συμφορῶν τοῦ κόσμου, τὴν ἀμετάβλητη καὶ μονότονη πάλιν γιὰ τὴ ζωῆ.

«Ἐγεννήθηκα γιὰ τὸν πόλεμο, ἔλεγεν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ Liliencron, μὲ μιὰ τελεία, τραγικὴ καὶ ἀνοσία γαλήνη, γιὰτὶ ὁ πόλεμος εἶναι μέσα στὴ φύσιν τῶν πραγμάτων· δὲν εἶναι ἀρχαῖος ὡς ὁ κόσμος; Νὰ εἴστε βέβαιοι, ὁ πόλεμος, τὸ μῖσος, ἡ ζήλοτυπία, ἡ κακοβουλία δὲν θὰ τελειώσουν παρὰ μ' αὐτόν, εἶναι τὰ ἀθάνατα τέρατα. Καλλίτερα νὰ χαθῆ κανεὶς ἀπὸ χίλια κακὰ παρὰ νὰ ζητᾷ τὴ λήθη μέσα στ' ἀνθισμένα δάση τῆς μοναξιάς». «Ἐξω! ἔξω! ἐφρόναζεν ἀκόμη σ' ἓνα ἀπὸ τὰ ἔργα του τὰ, διασημότερα, στὴ μάχη καὶ στὸν πόλεμο, διότι ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει νὰ πολεμήσῃ τὸν ἄνθρωπο».

Ποῦ νὰ μὴν οἰκτερῆ κανεὶς ἓναν ποιητὴ, τόσο καλὰ προικισμένο, καὶ στὸν ὁποῖον οἱ ἀθάνατες Μοῦσες διένειμαν τὸ ἱερὸ καὶ εὐλογημένο μεταξὺ ὄλων δώρον τῆς εὐγλωττίας καὶ τῆς ἐμπνεύσεως ποῦ ἀφέθη νὰ καταθελχθῆ ἀπὸ μιὰ διδασκαλία, ἐπίσης ἀφέθη νὰ σφοδρότητα. Ἀλλὰ θὰ ἦτο περὶ τὸν νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὸν δριμῦν καὶ διάσημον ποιητὴν, τοῦ ὁποίου ἡ ψυχὴ ἀπηλλαγμένη ἀπὸ τὰ ἐδῶ μῖση, πέρασε τὸ κατώφλι τῆς αἰωνιότητος, ὅπου ὅλα ἐπανερχοῦνται καὶ καθησυχάζουν, θὰ ἦτο εἰς ἄκρον ἔδικον νὰ τοῦ μεμφθῆ κανεὶς ἓνα εἶδος μέθης ὑπερήφανης, τὴν ὁποίαν ὀλόκληρος ὁ γερμανικὸς λαὸς ἐγνώρισε καὶ ἐδοκίμασε ὅταν ὁ Liliencron ἔκαμνε τὴν ἀρχὴν του στὰ γράμματα καὶ τὴ ζωῆ.

Τὸ ἔργο του ἀφθονεῖ ἐπίσης, πολὺ εὐτυχῶς, σ' ἔργα ἐλαφρότερα, ἀξιαγαπητότερα καὶ μαλακώτερα, ἐνὸς ἐπικουρικοῦ εὐχολοῦ, μιᾶς εἰλικρινοῦς εὐμορφιάς καὶ μιᾶς σηηνογραφικότητος θελατικῆς, ὅπου ἐπανευρίσκονται, οἱ καλλίτερες παραδόσεις τοῦ ἄλλοτε

γερμανικοῦ λυρισμοῦ. Μέσα στὴ χαρὰ τοῦ νὰ ζῶμεν, στὸ ἄνοιγμα τῶν δυνάμεών μας τοῦ νὰ αἰσθανόμεθα, ἐννοοῦμεν καὶ γνωρίζομεν τὸν κόσμον καὶ τὸ ἀπατηλὸ μυστήριον τῆς ὑπάρξεως, μέσα στὴ χαρὰ τῶν αἰσθήσεων καὶ τὴν ἀπάτη τῆς ἡδονῆς, ὁ Liliencron εἶδε δικαίως μιάν ἀπὸ τὰς ἐκδηλώσεις τῆς νικητρίας δυνάμεως καὶ τῆς αἰωνίας βουλήσεως. Δὲν εἶναι σ' αὐτό, χωρὶς καμμίαν ἀμφιβολία, παρὰ μιὰ ἀπὸ τὰς κατωτάτας μορφάς τῆς εὐτυχίας, εἰκῶν τοῦ ἀπολύτου, ἀλλὰ παρέχει εἰς τοὺς ποιητὰς ὄλων τῶν αἰώνων ἀπὸ τοῦ Ὁρατίου καὶ τοῦ Ἀνακρέοντος, εἰκόνας καὶ στοιχεῖα δημιουργίας καλλιτεχνικῆς, τὰ ὁποία δὲν θὰ μπορούσε νὰ ἐξαλείψῃ κανεὶς ὀλοτελῶς ἀπὸ τὴν περιοχὴν τῆς τέχνης ὅπου ἔχουν τὴν νόμιμον θέσιν καὶ τὸν λόγον τῆς ὑπάρξεώς των.

Σ' αὐτὴν τὴν τάξιν ἰδεῶν καὶ λυρικῆς συγκινήσεως ποῦ φωτίζει ἡ φλόγα ἐνὸς σανσουαλισμοῦ ὀλίγο κτηνώδους, ἀλλ' εἰλικρινοῦς, φλογεροῦ καὶ αἰσθητικοῦ, ὁ Liliencron ἔγραψε πολλὰ καὶ ἀξιόλογα ποιήματα ἐπικουρικά, σανσουαλιστικά, βακχικά καὶ διονυσιακά, τῶν ὁποίων τὰ πλεῖστα εἶναι κλασικά καὶ ὅπου βεβαιοῦνται, καλλίτερα ἴσως παρὰ εἰς τὰς πολεμικὰς στροφάς του, αἱ ἔξοχοι ἀρεταὶ ἐνὸς συγγραφέως ἐν πλήρει κτήσει ὄλων τῶν πηγῶν τῆς τέχνης του καὶ τοῦ ἐπαγγέλματός του. Μᾶς φαίνεται μάλιστα ὅτι αὐτὸ τὸ μέρος τοῦ ἔργου του θὰ ἐπιζήσῃ τῶν ἐπικῶν ποιημάτων, τῶν προβλητικῶν στροφῶν τὰς ὁποίας οἱ σύγχρονοι τοῦ ἀποθανόντος ποιητοῦ ἐκτιμοῦν περισσότερο καὶ αἱ ὁποῖαι τοῦ ἤξισαν ζῶντος ἀκόμη μιάν δόξαν ἀρετὰ ἀνήσυχον, διότι εἶναι πολὺ λυπηρὸ γιὰ ἓναν ποιητὴ νὰ ἔχη ψάλλῃ σ' ὅλην του τὴ ζωῆ, τὴ βία, τὴν ἀδικίαν καὶ τὸ μῖσος, τὰς δυνάμεις τοῦ κακοῦ ποῦ θριαμβεύουν ἤδη μ' ἀρκετὸν κυνισμό καὶ ἀνενόχησιν στὴ λυπηρὴ πραγματικότητι. Ἀλλὰ τί μᾶς μέλει; οἱ ἀθάνατες μοῦσες ἐξεδικήθησαν ἤδη ἀρκετὰ ἐξαλειφουσαι ἀπὸ τὸ ἔργον τοῦτο πᾶν στοιχεῖον ἀνώτερον φιλοσοφικῆς ποιήσεως, στὴ-χώρα τοῦ Βάγνερ, τοῦ Γκαίτε καὶ τοῦ Σχίλλερ, ὅπου τόσα θαυμάσια ἀριστουργήματα ἀμιλλῶνται διὰ τῆς ὑψηλῆς μεταφυσικῆς σημασίας καὶ τῆς σκέψεως ποῦ ἐκφράζον μετὰ τὴ λάμψιν τῆς φιλοσοφικῆς ἐκφράσεως, πολὺ ὀλίγοι ποιηταὶ φαίνονται μετὰ στέρησι ἰδεῶν τόσοσιν οἰκτρᾶν. Ὁ Liliencron διαμένει ἐν τούτοις ἓνας ἀπὸ τοὺς διαπρατεῖς συγγραφεῖς τῆς ἐποχῆς μας ἀπὸ τεχνικῆς ἀπόψεως, ὡς καὶ διὰ τῆς αὐστηρότητος καὶ τῆς κτηνώδους σφοδρότητος, ὅπου τὸ ἔργο του ἀντλοῦσε τὴν ἰσχύν του καὶ τὴν δύναμιν τῆς ἔλξεώς του. Ἐφθασε πλέον ἢ ἀπαξ τὴν ἀπόλυτον ἐπιστήμην—τὸ ἀναγνωρίζομε πολὺ εὐχαρίστως, ἡμεῖς τοὺς ὁποίους ἐπολέμησε ὅταν ἔζη καὶ τοὺς ὁποίους δὲν ἠγάτα καθόλου, καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ψυχὴ του ἀπηλλαγμένη καὶ ἀναμφιβόλως χορτασμένη ὕστερα ἀπὸ τόσην πικρίαν καὶ μῖσος, θανυμάζει ἐπὶ τελους τὴν γαληνιαίαν λάμψιν τῶν αἰωνίων πραγμάτων.

(ΚΑΤΑ ΤΟΝ STANISLAS RZEWUSKI)

ΤΑΣΟΣ ΒΙΔΟΥΡΗΣ

Παράδοξο γὰρ τὰ φιλολογικὰ χρονικά μ' ὅτι συνέβη τότε τελευταία στὴ Σουηδία: ἄνθρωπος τοῦ ἐμισήθη καὶ ὑβρισθῆ ἀπὸ μιᾶς δολόκληρης χώρας, ἂν καὶ ζῆ ἀκόμα, ἐδοξίμασε ὅλες τὶς τιμὲς καὶ τὶς δόξεις ἐκείνες ποῦναι προωρισμένους μονάχα γιὰ τοὺς ἀδιαφιλονίκητους καὶ ἀναδειγμένους ἥρωας, γιὰ τὰ ἀγαπημένα παιδιὰ τῆς πατρίδας. Ὁ Strindberg, ποῦ τὸ μῖσος τῶν συμπατριωτῶν του ἐξώρισε περισσότερο ἀπὸ μιὰ φορὰ καὶ γιὰ πολὺν καιρὸ, ποῦ πέρασε ὅλη του τὴ νεότη καὶ ὅλη τὴν ὄριμη ἡλικία του μὲ τὸν πόθο νὰ καταστρέψῃ ὅλα ἐκείνα ποῦ ἱερά καὶ ἅγια στοὺς πατέρας του ἦταν, τὴ Θρησκεία, τὸ Στέμμα καὶ κάθε ἄλλο τίμιο καὶ σεβαστό, καὶ ποῦ ἀφιέρωσε ἀκόμα τὶς καλλίτερες στιγμὲς τῆς ζωῆς του γιὰ νὰ συντρίψῃ τὸ αἰώνιο εἶδωλο — τὴ γυναῖκα — καὶ νὰ ἐγκαινιάσῃ τὰ γεράματά του μὲ τὸν διασυρμὸ τῆς συνειδήσεως καὶ τῆς ἀλήθειας, καὶ ἀκόμα περισσότερο μὲ τὸν ἐξευτελισμὸ τῆς παλαιᾶς συντροφιάς τοῦ ἀγῶνός του—αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος ἐστεφανώθη σήμερα ἀπὸ ὅλους ἐκείνους ποῦ παρασύρθηκαν κάτω ἀπὸ τὰ μεγάλα κύματα τῶν γραφικῶν ὑβρεῶν του.

Νά, μιὰ πράξις ποῦ δὲν εἶναι καθόλου χυδαία, καὶ ποῦ μᾶς δίνει μιὰ μεγάλη ἰδέα τοῦ πλάτους τοῦ ἀνθρώπινου πνεύματος καὶ ξεχωρὰ τοῦ Σουηδικοῦ.

Γιὰ νὰ ἐνοήσωμεν ὅμως ὅλη τὴν ἀποθέσει ποῦ ἔγινε στὸ Strindberg καὶ τὸ παράδοξο αὐτὸ θέαμα, πρέπει νὰ γυρίσωμε πίσω, καὶ γιὰ νὰ τὸ αἰσθανθοῦμε καλλίτερα δὲ θάτανε ἔσκαπο ν' ἀγκαλιάσωμε μὲ μιὰ ματιὰ τὸ στάδιο τοῦ συγγραφέως τῆς «Δίδος Τζούλιας», μὲ τὴν ἀνώμαλη καὶ συγχυσιμένη ἐξέλιξί του.

Ὁλόκληρος ὁ Strindberg θὰ ἔλεγε πὼς κλειέται σὲ μιὰ μονάχα λέξι: « Ἀποστασία ». Ἀπὸ μικρὸ παιδί—νόθο μιᾶς ὑπηρετριάς, ποῦ ἀνατράφηκε ἀργότερα ἀπὸ μητρικά—εἶχε ποτισθῆ μὲ τὸ πνεῦμα τῆς ἀποστασίας. Προικισμένος μὲ πλάνα χαρίσματα ἀπὸ τὴ Φύση καὶ εὐαίσθητος ὑπόφερε στίς ἀρχὲς τὴν περφορόνησι καὶ τὴν ἀστηρότητα τῶν ἀνθρώπων ποῦ αἰσθανότανε πὼς ἦταν κατώτεροί του· μὰ ἀργότερα, τὸ 1879 φάνηκε γιὰ θρίαμβο τῆς Φιλολογίας μὲ τὴν «Chambre Rouge», καὶ τὸν ἴδιο χρόνον—Θεέ μου τί εἰρωνεία—δὲν εὑρησκε οὔτε ἐκδότη, οὔτε θέατρο γιὰ τὸ δραματικὸν τοῦ ἀριστοῦργημα «Maitre Olof». Στὸ τέλος κατώρθωσε νὰ διαβασθῆ μὰ ἔγινε κατὰπτυστος—ἡ λέξις δὲν πρέπει νὰ σᾶς φανῆ βαρειά,—ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν κριτικὴν, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Κοινωνία δολόκληρη.

Τρία χρόνια ἀργότερα ἔγραψε τὸ «Nouveau Régime», ἔργο πολὺ βίαιον, ἐναντίον τῶν τότε δυνατῶν, καὶ ἐξωρίσθη γιὰ τὴν θέσιν του κατήντησε πολὺ κρισιμὸς. Τὸ 1884 ἐπαρουσιάσθη μὲ τὸ: «Les Mariés» τὸ ὁποῖον ἐκείνη ὑβριστικὸν γιὰ τὸ δόγμα τῆς Ἀγίας Κοινωνίας καὶ κατεδικάσθη. Αὐτὴ τὴ φορὰ ὅμως, ἔλαβε δείγματα μεγάλης συμπαθείας ἀπὸ τοὺς νέους, καὶ ὅταν ὁ Strindberg ἀπεβίβασθη στὴ Στοχόλμην

γιὰ νὰ δικασθῆ τὸν ὑποδέχθησαν μὲ πολὺ μεγάλο ἐνθουσιασμό. Γιὰ κάθε λόγο ἀναφώνησε μονάχα στὴν κοχλάζουσα αὐτὴ νεότη « Ἐὐχαριστοῦμαι βλέποντας πὼς ἔχετε ἀέρα γιὰ νὰ φωνάζετε: ὅταν ἔφευγα ἢ ἀπρωσφαῖρα ἦταν βαρειά σὰν τὸ μολύβι καὶ πνιγότανε κανεὶς ἐδῶ. . . » Λίγες ὥρες ἔπειτα ἀπὸ τὴ δίκη—ποῦ ἦτανε μόλα ταῦτα μιὰ ἀθώοσις θριαμβευτικὴ γιὰ τὸν—ὁ Strindberg ἔμπαινε στὸ τραῖνο ἀφίνοντας πίσω του τὸ θρίαμβο καὶ τὸν ἐνθουσιασμό.

Πολὺ χαρακτηριστικὸ αὐτὸ διὰ τὸν Strindberg ποῦ ποτέ του δὲν ἐζήτησε νὰ μαζώξῃ τοὺς καρπούς καμμιᾶς του νίκης. Μόλις ἄρχισε ἕναν πόλεμον καὶ ἀμέσως δὲν ἐσκέπτετο παρὰ πὼς νὰ σηκώσῃ νέες τρικυμίες καὶ πὼς νὰ ριχθῆ σὲ μιὰ θέσι ἀνέλπιστη. Ὅσο ἡ Θρησκεία καὶ ἡ Ἐκκλησία ἐβασίλευαν ὡς ἀπόλυτοι κύριοι ἀπάνω στὸ πνεῦμα τῶν συμπατριωτῶν του, ὁ Strindberg ἐκήρυτε τὴ συνείδησι καὶ τὸ σοσιαλισμὸ. Καὶ ὅταν ὁ φεμινισμὸς, ὕστερα ἀπὸ τὶς δικανικὰς ἐγκλωττίδας ἐνὸς Ἰψεν καὶ ἐνὸς Μζόρσον, ἀρχισε νὰ ξεπλώνεται στίς Σκανδιναβικὰς χώρας, ὁ Strindberg φυσικά, ἔσπευσε ν' ἀποκηρύξῃ τὴ γυναῖκα ὡς κατὰ κατώτερον, ἀνίκανον μάλιστα νὰ γεννήσῃ τὰ μικρά της, γιὰ τὴν—καθὼς ἔλεγε—ἡ ἐπιστήμη τὴν βοηθεῖ σ' αὐτὸ, ἐννοῶν τὴν . . . Μαμή!!! Ἀργότερα, ὅταν ἡ πνευματικὴ ἐξέλιξις τοῦ τόπου του ἀρχισε νὰ ἐλευθερώνεται ἀπὸ τὴ θρησκευτικὴν κηδεμονίαν, ὁ ἀρχαῖος βλάσφημος τῆς γιγότηανε χριστιανὸς γιὰ νὰ κατηχήσῃ τοὺς . . . ἀπίστους.

Ἡ μεγάλη ἐκδήλωσις τῶν συμπαθειῶν γιὰ τὴν γιορτὴ τῆς 60ετηρίδος του μορεῖ νὰ θεωρηθῆ σὰν κάποια ἐπανόρθωσις μιᾶς ἀδικίας. Τὸ Σουηδικὸ ἔθνος κατάλαβε—κάλιο ἀργὰ παρὰ ποτέ—ὅτι καὶ μὲ ὅλα τὸν τὰ σφάλματα καὶ μὲ ὅλες τὶς παρατιμιονίες τοῦ ἀφηγιασμένου πνεύματός του, ὁ Αὔγουστος Strindberg εἶναι μιὰ δόξα ἐθνικὴ. Καὶ γιὰ τὸν ὁ εορτασμὸς τῆς 60ετηρίδας του ἦταν ὁμόθυμος: οἱ ἄθεοι, αὐτοὶ γιὰ τοὺς ὁποίους ἡ Ἐπιστήμη δὲν εἶπε ἀκόμα τὴν τελευταία της λέξι, ἐπανηγύρισαν τὸν Strindberg τῆς «Chambre Rouge» τοῦ «Nouveau Régime» τοῦ «Axel Borg» οἱ Μυστικιστὰι ἐλάτρευσαν τὸν βασανισμένον συγγραφέαν τῆς «L'Inferno» τῶν «Légendes» τοῦ «A Damas» οἱ χριστιανοὶ ἐξητοκραύγασαν γιὰ τὸν ἔσπυτον υἱὸν τῶν «Drapeaux noirs» καὶ τῶν «Livres bleus» τέλος ἐκείνοι ποῦ οἱ θρησκευτικὰς συζητήσεις τοὺς ἀφίνον ἀδιάφορους, ἐμπόρεσαν νὰ βροῦν ἕλη γιὰ θυμιάματα ἢ μέσα στὰ μεγάλα ἱστορικὰ δράματά του μὲ τὰ ὁποῖα ὁ Strindberg ἔκαμε νὰ ἀναζήσουν οἱ διάφοροι ἐποχὰς τῆς Σουηδικῆς ἱστορίας, ἢ μέσα στὰ μικρὰ ἀντιφεμινιστικὰ δημοσιεύματά του,—ἀριστοουργήματα ἀναλύσεως,—ἀλλὰ καὶ ἀδίκου μεροληψίας.

Ἀληθινὴ ἀποθέωσις ἔγινε στὸ Strindberg. Ὅλα τὰ θέατρα τῆς Στοχόλμης ἔπαιζαν τὰ ἔργα του τὸ βράδν τῆς ἐπετηρίδος του, ἢ ἐφημερίδες καὶ τὰ περιοδικὰ τοῦ ἀφιερῶσανε περισπούδαστες μελέτες, οἱ

Φιλολογικοί Σύλλογοι και άλλοι ακόμα, ήνώθησαν για να γιορτάσουν τον μεγάλο άνδρα, ο οποίος έμεινε κλεισμένος στο σπήτι του! Κι όταν ακόμα ή Σοσιαλιστική νεότης της Στοκχόλμης έπιγε εν σώματι μπροστά στο σπήτι του συγγραφέως για να του εκδηλώση τον ένθουσιώδη θαυμασμό της, ο Ξνθροπος αυτός, το αντικείμενο των χειροκροτημάτων και ζητοκραυγών, έμεινε . . . άθέατος! Και ή συγκινητική αυτή συναδέλφωσις των καρδιών για τη λατρεία ενός μεγάλου συγγραφέως ήτανε προτιήτερα άγνωστη στο έθνος αυτό όπου τό μίσος έθεωρήθη και εκηρύχθη πάντοτε ως έθνικό κατ' έξοχην έλάττωμα.

Και όμως, ο Strindberg εξακολουθεί και θά εξακολουθή νανα μισητός απ' όλους—και μπορεί κανείς να πη πως τού άξίζει!

Η τελευταία παραγωγή του των δύο τριών χρόνων περνάει κάθε μέτρο, όχι μόνον για τον μεγάλο αριθμό των τόμων που έδημοσίευσε με τό φοβερό εκείνο ανάκατωμα του καλού, του μετρίου, με τό ζωώς βρομερόν και ζθλιον, αλλά και για τη μεγάλη βιαιότητα των διατριβών του, όπου αστράφτει ή άτιμία και τό θνειδος των κατηγοριών που προσάπτει ο συγγραφεύς χωρίς λογαριασμό και άδικα έναντίον εκείνων που είχανε τη δυστυχία να βρεθούνε στο δρόμο του.

Μ. Π.

ΛΑΜΑΡΚ

«Οι μεταγενέστεροι θά σε θαυμάσουν και θά σε εκδικήσουν, πατέρα».

Μ' αυτά τα παρηγορητικά λόγια προσπαθούσε να καταπραΐνη τους παραγωγούς της μεγάλης ψυχής του πατρός της ή Κορηγία Λαμάρκ, ή οποία σόν άλλη Αντιγόνη άφωσιώθη εις τές τελευταίες ήμέρες της ζωής του.

Τά προφητικά όμως αυτά λόγια της συμπαθούς παρηγορητριάς, εις τά όποια ο Λαμάρκ θά ήθελε ίσως να πιστεύση, παρ' όλην την άπογοήτευσι διά την άδικη αντίδρασι και περιφρόνησι που εύρηξαν αί θεωρίες του στον γύρω του έπιστημονικόν κόσμο, έπραγματοποιήθηκαν αλλά πόσον άργά!

Υστερα από έκατό μόλις χρόνια τό Μuseum, όπου έδίδαξε τές μεγάλες έπιστημονικές θεωρίες του, όπου έθεσε τās βάσεις της θεωρίας της εξέλιξεως πολύ πριν από τον Δάρβιν, απέδωκε την τιμήν και τον όφειλόμενον σεβασμόν εις εκείνον ο όποιος θά είνε μιá αιώνια δόξα του.

Και εις αυτό φτáει, μετά βεβαιότητος μπορεί να τό πη κανείς σήμερα, τό μεγάλο χόρος που έχαιρε μεταξύ των συγχρόνων του ένας άλλος κολοσσός των φυσικοϊστορικών έπιστημών, ο Κυβιέρος. Διότι αυτός είνε που ειπε τό τρομερόν εκείνο :

«Ένα τέτοιο σύστημα στηριζόμενο σε παρόμοιες βάσεις μπορεί να διασκεδάση την φαντασία κανενός ποιητού· ένας μεταφυσικός μπορεί να παραγάγη απ' αυτό όλόκληρη σειρά συστημάτων αλλά δεν μπορεί να

άντιστη εις την εξέτασιν όποιοιδήποτε ο όποιος άνετα με ένα χέρι, ένα σπλάχνον, ή και μονάχα ένα φτερό . . . »

Τι διαφορά τύχης δύο μεγαλοφυών της Φυσικής Ιστορίας: του Λαμάρκ και του Δάρβιν. Ο ένας αποθνήσκει σε μιá γονία του Παρισιού λησμονημένος, τυφλός, γέρος και άσημος. Ο άλλος, «με τό να έχη καταστήση άληθοφανή—όπως ειπεν ο κ. Ε. Περριέ εις τον λόγον του— με έπιχειρήματα ύπομονητικά και επιδέξια μαζευμένα, την ιδέαν ότι τά ύλικά και δυναμικά μέσα της σφαιρας μας είχαν μιá φορά την δύναμι να δημιουργήσουν την άπειρη ποικιλία των ζωών μορφών, και να διατηρήσουν χωρισμένες άναμεταξύ τους τές σειρές των άπογόνων των έπι μακράν άλυσιν γενεών, ο Κάρολος Δάρβιν έτυχε έθνικής κηδείας εις την Άγγλίαν και έτάφη εις τό Ουεστμίνστερ. Σε μερικες μέρες τό πανεπιστήμιον των Καϊμπριτζ θά φορτάση μεγαλοπρεπώς την έκονταετηρίδα του ένδόξου μαθητού του».

Μίαν δικαίαν, άκριβη και ώραίαν αλήθεια εικόνα του συγγραφέως της Ζωολογικής Φιλοσοφίας μας έδωκεν ο Ε. Περριέ εις τον λόγον του κατά τά άποκαλυπτήρια του άνδριάντος του Λαμάρκ.

«Ο Λαμάρκ, όπως ο Μπυφών, ξεφεύγει ταυτοχρόνως, και εις τούς Φιλοσόφους και εις τούς Θεολόγους. Είνε ένας σοφός ο όποιος εργάζεται επάνω σε ιδικά του θεμέλια: Αί γενικές του ιδέες δεν χρεωστούν τίποτε σε άλλους. Είνε τό πόρισμα των προσωπικών του παρατηρήσεων και συλλογισμών. Η διαρκής του ένασχόλησις είνε ή ανακάλυψις των αιτίων. Ήπειδή δε είνε εύκολώτερο να φαντασθή κανείς τό αιώνιον κενόν παρά ατήν την ύπαρξιν του σύμπαντος, δεν θεωρεί απολύτως άναγκαίον να άρηθή ένα όνομα εις την πρώτην αιτίαν (άγνωστη και άδιείσδυτη), παντός ό,τι ύπάρχει,—και αυτό είνε κατά βάθος ή μόνη πρωτοτυπία του άθείσμου. Αφ' έτέρου όμως δεν παραδέχεται ιδιότροπον και προσωπικήν έπέμβασιν ατής της αιτίας. Εάν ύποκλίνεται έμπρός σε μιá έκφρασιν ή όποία του είνε συνήθης, ένώπιον του «θείου δημιουργού» όλων των πραγμάτων, «ο θεϊός αυτός δημιουργός» είνε προπαντός ο δημιουργός της ύλης, των ενάμεων και των αιωνίων νόμων σύμφωνα με τούς όποιους τά φαινόμενα λαμβάνουν χώραν. Οί νόμοι αυτοί κυριαρχούν της εξέλιξεως του κόσμου, χωρίς ποτε καμιά διαταραχή να είνε δυνατή. Οί νόμοι αυτοί είνε οί ίδιοι και διά τά άψυχα και διά τά ζώντα όντα, τά όποια παρ' όλες τές ιδιαίτερες ιδιότητές των, ήμπορούν να τούς διαφύγουν. Είνε άκριβώς ο άυστηρός ντετερμινισμός (determinisme) επάνω εις τον όποιον ή σημερινή έπιστήμη ύπερηφανεύεται ότι έδραίωσε όλες τές θεωρίες της».

Π. Α. Π.

Την τελευταίαν στιγμήν μανθάνομεν τον ξαφνικό θάνατον του συνεργάτου και άγαπητού φίλου της «Νέας Ζωής», Πέτρου Ζητουναίτη.
